ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
საქართველოს ისტორიის ინსტიტუტის შრომები. V
თბილისი. 2012

დიმიტრი სილაქაძე

უცნობი ფურცელი ქაიხოსრო (ქაქუცა) ჩოლოყაშვილის სამხედრო მოღვაწეობიდან

საქართველოს ეროვნულ გმირის, ქაიხოსრო (ქაქუცა) ჩოლოყაშვილის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის შესახებ დაწერილ ისტორიულ ნაშრომებსა თუ თანამებრძოლთა მოგონებებში ძირითადი აქცენტი კეთდება ქაქუცას, როგორც „შეფიცულთა რაზმის“ მეთაურსა და ანტისაბჭოთა აჯანყებების ერთ-ერთ გამორჩეულ სამხედრო ლიდერზე. ასევე მკითხველისათვის ცნობილია მისი მონაწილეობა პირველ მსოფლიო ომში, სტრატეგიული სიმაღლის „არწივის ბუდის“ გმირული დაცვა კავკასიის ფრონტზე და მონაწილეობა ქართველ ცხენოსანთა ათასეულის მანევრში სპარსეთის ფრონტზე. უკანასკნელ პერიოდში კი ისტორიკოსმა გოჩა საითიძემ საქართველოს ცენტრალურ საისტორიო არქივში აღმოაჩინა საინტერესო დოკუმენტები ქაქუცა ჩოლოყაშვილის დაწყებითი განათლების შესახებ.[1] რაც შეეხება ქაქუცას სამხედრო საქმიანობას დამოუკიდებელი საქართველოს რეგულარულ არმიაში, ავტორთა დიდი ნაწილი (ა. დაუშვილი კ. წენგუაშვილი; გ. შარაძე; დ. ონიკაძე-გიგაურისა; დ. ჭუმბურიძე) მოკლედ დასძენს, რომ ქაქუცა მსახურობდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შეიარაღებულ ძალებში და მონაწილეობდა ქვეყნის მიერ წარმოებულ ყველა ბრძოლაში.[2] ზემოთ ჩამოთვლილთაგან ისტორიკოსმა ალექსანდრე დაუშვილმა დეტალურად შეისწავლა საქართველოს ცენტრალურ საისტორიო არქივში დაცული სამხედრო სამინისტროს

[1] გ. საითიძე. უცნობი ფაქტები ქაქუცა ჩოლოყაშვილის ცხოვრებიდან. ჟურნ.: „ისტორიანი“. №7. ივლისი. 2011, გვ. 28-34.

[2] ალ. დაუშვილი, კობა წენგუაშვილი. იქ სიკვდილი განა ბედნიერება არ არის, თამარ! თბ. 2005, გვ. 10; გ. შარაძე. ქაქუცა ჩოლოყაშვილი. კრებ.: ქაქუცა ჩოლოყაშვილი. შემდგენელ-რედაქტორები: გურამ შარაძე და გურამ გვერდწითელი. თბ. 1989, გვ. 11; დ. ონიკაძე-გიგაურისა. ქაქუცა ჩოლოყაშვილი – საქართველოს ეროვნული გმირი. თბ. 2009, გვ. 8; დ. ჭუმბურიძე. ქაქუცა ჩოლოყაშვილი – საქართველოს ეროვნული გმირი. „მეომრის ბიბლიოთეკა“. №5. თბ. 2008. გვ. 10.

მასალები და ვერაფერი მოიძია ქაქუცა ჩოლოყაშვილის შესახებ, გარდა ერთი ცნობისა, რომელიც ეხება ვინმე (სახელი და მამის სახელი მითითებული არ არის) პოდპორუჩიკ (უმცროსი ლეიტენანტი დ. ს.) ჩოლოყაშვილის დანიშვნის ბრძანებას 1918 წლის 23 დეკემბერს.[3] ჩვენ მიერ მიკვლეული საარქივო მონაცემების საფუძველზე შეუძლებელია პოდპორუჩიკი ჩოლოყაშვილი და ქაქუცა ჩოლოყაშვილი ერთი და იმავე პიროვნებად მივიჩნიოთ, რადგანაც, მოძიებული საარქივო დოკუმენტების მიხედვით, ქაქუცა ჩოლოყაშვილი იმ პერიოდისათვის სახალხო გვარდიის ცხენოსან დივიზიონში მსახურობდა. ისტორიკოსი ლევან ზ. ურუშაძე კი წერს, რომ ქაქუცა ჩოლოყაშვილი 1919 წელს ასრულებდა სამხედრო მინისტრის მოადგილის მოვალეობას და კურირებდა არმიის საკავალერიო შენაერთებს.[4] ამ ინფორმაციის წყაროდ ისტორიკოსი ინტერნეტენციკლოპედია „ვიკიპედიის“ ინგლისურენოვან ვერსიას ასახელებს.[5] თავის მხრივ, ინგლისურენოვანი ვიკიპედია იმოწმებს ლევან ზ. ურუშაძის 2006 წელს დაწერილ ზემოთ ნახსენებ სტატიასა და ალექსანდრე მიქაბერიძის მიერ 2007 წელს გამოცემულ ქართველების ბიოგრაფიულ ენციკლოპედიას.[6] ლევან ზ. ურუშაძე თავის სტატიაში, ასევე ყოველგვარი წყაროს მითითების გარეშე დასძენს, რომ სამხედრო სამინისტროდან წასვლის შემდეგ ქაქუცა ჩოლოყაშვილი მეთაურობდა ერთ-ერთ საკავალერიო პოლკს.[7]

ქაქუცას სამხედრო სამსახურის შესახებ საქართველოს დამოუკიდებლობის პერიოდში ასევე ცნობილია, რომ 1921 წელს საბჭოთა რუსეთთან ომის დროს იგი გააგზავნეს დასავლეთ საქართველოში ცხენოსანი ნაწილების შესადგენად გენერალ დავით ჭავჭავაძესთან ერთად.[8] ნ. ნაკაშიძის ინფორმა-

[3] ალ. დაუშვილი. საქართველოს წითელი არმიის საჯარისო ნაწილების ფორმირების ზოგიერთი უცნობი საკითხი. ჟურნ.: „ანალები“. 4. თბ. 2009, გვ. 204-205.

[4] ლევან ზ. ურუშაძე. ქაიხოსრო (ქაქუცა) ჩოლოყაშვილის ბიოგრაფიისათვის. ჟურნ.: „ამირანი“. ტ. 14-15. თბ. 2006, გვ. 153.

[5] ლევან ზ. ურუშაძე. ქაიხოსრო (ქაქუცა) ჩოლოყაშვილის ბიოგრაფიისათვის, გვ. 165.

[6] http://en.wikipedia.org/wiki/Kakutsa_Cholokashvili. ვიკიპედიის სტატიას ლიტერატურის სიაში ასევე დართული აქვს გურამ შარაძისა და გურამ გვერდწითელის ჩვენ მიერ ზემოთ დამოწმებული კრებული, რომელიც არანაირ ინფორმაციას არ შეიცავს ქაქუცას სამხედრო მინისტრის მოადგილეობაზე.

[7] ლევან ზ. ურუშაძე. ქაიხოსრო (ქაქუცა) ჩოლოყაშვილის ბიოგრაფიისათვის, გვ. 153.

[8] ალ. სულხანიშვილი. მოგონებები შეფიცულთა რაზმზე. თბ. 2007, გვ. 70-72; დ. ჭუმბურიძე. ქაქუცა ჩოლოყაშვილი – საქართველოს ეროვნული გმირი, გვ. 11-12; ნ. ნაკაშიძე. ქაქუცა. ჟურნ.: „თეთრი გიორგი“. №3. ივლისი. 1930 წელი. წერილი დაბეჭდილია გურამ შარაძის წიგნში. ქართული ემიგრანტული ჟურნალისტიკის ისტორია. ტ. I. თბ. 2001, გვ. 613.

ციის თანახმად, მოხერხებულა 2 ესკადრონი (ასეული) ცხენოსნის მოგროვება, ამ ორიდან კი ერთის მეთაურად ქაქუცა ჩოლოყაშვილი დაუნიშნავთ.[9] ის ფაქტი, რომ ამ ომის ბოლო ეტაპზე ქაქუცა ცხენოსანი ასეულის მეთაური იყო, დასტურდება ქართული არმიის მთავარსარდლის, გიორგი კვინიტაძის მოგონებების მიხედვითაც.[10] თავის მხრივ, ნაკაშიძის მოგონება, რომელიც „თეთრი გიორგის“ 1930 წლის ივლისის ნომერში დაიბეჭდა და 2001 წელს გურამ შარაძემ გამოაქვეყნა ქართული ემიგრანტული ჟურნალისტიკის პირველ ტომში, საკმაოდ საინტერესო ინფორმაციის შემცველია, მაგრამ არაა გამოყენებული ქართული ისტორიოგრაფიის მიერ. ჩვენ ცენტრალური საისტორიო არქივის გვარდიის მთავარი შტაბის დოკუმენტებში (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექცია) აღმოვაჩინეთ 15-მდე საინტერესო დოკუმენტი, რომლებიც მეტ-ნაკლებად ნათელს მოჰფენს ქაქუცა ჩოლოყაშვილის მოღვაწეობას დამოუკიდებელი საქართველოს შეიარაღებულ ძალებში. დოკუმენტებში ზუსტადაა ნაჩვენები, თუ რომელ ნაწილში და რა თანამდებობაზე მსახურობდა იგი, რომელ სამხედრო ოპერაციებში მიიღო მონაწილეობა და ბოლოს – დოკუმენტების უდიდესი ნაწილი 1920 წელს ქაქუცას გვარდიიდან წასვლასა და ამ მოვლენის შედეგად გამოწვეული უდიდესი აჟიოტაჟის შესახებ გვაძლევს მეტად საინტერესო ინფორმაციას, რაც აქამდე სრულიად უცნობი იყო მკითხველთათვის.

როგორც ცნობილია, ქაქუცა პირველი მსოფლიო ომის ბოლო ეტაპზე ქართველ ცხენოსანთა ათასეულში ირიცხებოდა. ამ ათასეულის ყოფილი ოფიცრის, ნაკაშიძის მოგონებების მიხედვით, დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ ჩოლოყაშვილი გვარდიის ცხენოსან დივიზიონში გადასულა სხვა გამორჩეულ ოფიცრებთან ერთად.[11]

სახალხო გვარდია რეგულარული და არარეგულარული ნაწილებისაგან შედგებოდა. რეგულარულ ნაწილებში გამოირჩეოდა გვარდიის ცხენოსანი დივიზიონი, რომლის სიძლიერეს რუსეთის სამხედრო ატაშე პავლე სიტინიც აღნიშნავდა თავის საიდუმლო მოხსენებებში და ქართული შეიარაღებული ძალების საუკეთესო შენაერთად მიიჩნევდა.[12] 1919 წელს შტატებით ცხენოსანი

[9] ნ. ნაკაშიძე. ქაქუცა, გვ. 613.

[10] გ. კვინიტაძე. მოგონებები. საქართველოს დამოუკიდებლობის წლები 1917-1921. თარგმნეს ნონა გოგიჩაიშვილმა და ნინო ქაჯაიამ. წ. 2. თბ. 1999, გვ. 114, 116.

[11] ნ. ნაკაშიძე. ქაქუცა, გვ. 611

[12] საქართველოს ცენტრალური საიტორიო არქივი (შემდეგში სცსა). ფონდი №1874 (საქართველოში რსფსრ-ს სრულუფლებიანი წარმომადგენლობის სამხედრო ატაშეს ფონდი). აღწერა 1. საქმე 5. ფურც. 38.

დივიზიონი შედგებოდა: ორი ცხენოსანი ესკადრონის, არტილერიის ერთი მწყობრის, ტყვიისმფრქვეველთა და მესანგრეთა მცირე გუნდებისაგან; მთლიანი პირადი შემადგენლობა კი შეადგენდა 456 კაცს.[13] ქაქუცა ჩოლოყაშვილი, როგორც მის მიერ დამფუძნებელი კრებისადმი 1920 წლის აპრილში გაგზავნილი მოხსენებიდან ჩანს, დივიზიონში სხვა ოფიცრებთან ერთად ჩარიცხულა 1918 წლის აგვისტოს ბოლოს.[14] 1920 წლის 4 თებერვლისთვის კი დივიზიონს მეთაურობდა გიორგი (გოგი) ხიმშიაშვილი.[15] მეთაურის მოადგილეები იყვნენ: გიორგი შენგელია და დავით წერეთელი, ხოლო ქაქუცა ჩოლოყაშვილი მეთაურობდა დივიზიონის პირველ ესკადრონს.[16] საინტერესოა, თუ რომელ სამხედრო ოპერაციებში მიიღო დივიზიონმა მონაწილეობა. ამის ჩამონათვალი მოცემულია ჩოლოყაშვილის მიერ დამფუძნებელი კრებისადმი 1920 წლის აპრილში გაგზავნილ მოხსენებაში (სტილი დაცულია დ.ს):

„სახალხო გვარდიის ცხენოსანი დივიზიონი არსებობს 1918 წ. 20 აგვისტოდან და ამავე აგვისტოში აფიცრები ჩარიცხულნი იყვნენ დივიზიონში.

1918 წ. 29 ოქტომბერს გაგზავნილ იქნა სოფ. ვორონცოვკაში 2 ასეული და ტყვიის მფრქვეველთა რაზმის ერთი გუნდი.

1918 წ. 3 დეკემბერს დაბრუნდა ვორონცოვკიდან ერთი ასეული და ხსენებული რაზმის ერთი გუნდი.

1918 წ. 15 დეკემბერს დივიზიონმა გაილაშქრა ბორჩალოს მაზრაში სომხეთის ფრონტზედ, სადაც მონაწილეობა მიიღო ბრძოლაში ეკატერინენფელდთან, დაგეტ-ხაჩინთან და ბოლნის-ხაჩინთან.

1919 წ. 3 თებ. დაბრუნდა სომხეთის ფრონტიდან.

1919 წ. 8 თებერვალს დივიზიონმა გაილაშქრა სოჭის ფრონტზედ და 16-17 აპრილს გავიდა მდ. ბზობზედ გაგრის დასაჭერად.

---

[13] სცსა. ფონდი №1833 (საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამფუძნებელი კრების ფონდი). აღწერა 1. საქმე 365. ფურც. 96; დ. სილაქაძე. საქართველოს I დემოკრატიული რესპუბლიკის სახალხო გვარდიის საორგანიზაციო-საშტატო სტრუქტურის და რიცხოვნობის საკითხისათვის. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საქართველოს ისტორიის ინსტიტუტის შრომები. ტ. III. თბ. 2011, გვ. 340.

[14] სცსა. ფონდი №1970. (საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახალხო გვარდიის მთავარი შტაბის ფონდი). აღწერა 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე 32. ფურც. 125.

[15] ბოლშევიკებმა გიორგი (გოგი) ხიმშიაშვილი, სხვა ქართველ სამხედრო მოღვაწეებთან ერთად, თბილისში 1923 წლის 21 მაისს დახვრიტეს.

[16] სცსა. ფონდი №1970. აღწერა 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე 30. ფურც. 18.

1919 წ. 18 აპრილს დივიზიონმა დაიჭირა სამზღვრები და უკუაქცია მტერი მდ. მზიმთამდე.

1919 წ. 29 ოქტომბერს დივიზიონი დაბრუნდა სოჭის ფრონტიდან.

1919 წ. 8 ნომბერს დივიზიონი გაგზავნილ იქნა ამბოხების ჩასახშობად გორის მაზრაში საიდანაც დაბრუნდა 1919 წ. 20 დეკემბერს.

1920 წ. 22 თებერვალს – დივიზიონმა გაილაშქრა ბათომის ოლქში საიდანაც დაბრუნდა ამა წლის 11 მარტს".[17]

ბათუმის ოლქიდან დაბრუნების შემდეგ დივიზიონის ოფიცრებმა, როგორც ირკვევა, აღძრეს შუამდგომლობა გვარდიის შტაბის წინაშე, რათა დივიზიონის ხაზინადარი ყიფიანი გაეთავისუფლებინათ. ყიფიანი დათხოვნილი და დატუსაღებული იყო ბოროტმოქმედებაში მონაწილეობისათვის. შემდგარა საგამოძიებო კომისია შტაბის წევრ ჭიაბრიშვილის ხელმძღვანელობით. კომისიამ საკითხი ბოლომდე ვერ გამოარკვია, მაგრამ ჩათვალა, რომ ყიფიანმა ბოროტმოქმედება ჩაიდინა, ამიტომ 1920 წლის 20 მარტს გვარდიის მთავარმა შტაბმა ძველი გადაწყვეტილება ძალაში დატოვა.[18] ამავე დღეს გვარდიის მთავარი შტაბის წევრ ჭიაბრიშვილს ცხენოსანი დივიზიონის უფროსის მოვალეობის შემსრულებელმა ოფიცერმა შენგელიამ (ამ დროს დივიზიონის მეთაური ხიმშიაშვილი მთავარი შტაბის მიერ გაგზავნილი იყო ვლადიკავკაზში – დ. ს.) ზეპირად აცნობა, რომ დივიზიონის ოფიცრებმა ყიფიანის სამსახურიდან დათხოვნის გამო მასთან შეიტანეს განცხადება სამსახურის დატოვების შესახებ.[19] მთავრმა შტაბმა აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით გადაწყვეტილება მიიღო 6 აპრილს. შტაბის აზრით, ოფიცრებმა დივიზიონის დატოვე გადაწყვეტილება მიიღეს ძალიან რთულ მომენტში, როდესაც ქვეყანა, ფაქტობრივად, საომარ მდგომარეობაში იმყოფებოდა. (შტაბი ამაში გულისხმობდა: ვლადიკავკაზისა და სოჭის მიმართულებით არსებულ მდგომარეობას; ბოლშევიკების მოახლოებასა და ინგლისელებთან ურთიერთობების გამწვავებას ბათუმის ოლქში ქართული ნაწილების შესვლასთან დაკავშირებით). ამის გამო, მათი გადაწყვეტილებით დივიზიონიდან დაითხოვეს ოფიცრები: ჩოლო-

[17] სცსა. ფონდი №1970. აღწერა 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე 32. ფურც. 125.

[18] სცსა. ფონდი №1833 (დამფუძნებელი კრების ფონდი). აღწერა 1. საქმე. 1079. ფურც. 21-22; სცსა. ფონდი №1970. აღწერა 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე 25. ფურც. 54.

[19] სცსა. ფონდი №1970. აღწერა 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე 32. ფურც. 77.

ყაშვილი, კუსტაშვილი; მ. დადიანი; ს. წერეთელი; მამულაიშვილი და ბერელაშვილი. ასევე მთავრობის წინაშე დააყენეს შუამდგომლობა, რომ აღნიშნულ ოფიცრებს მომავალში აკრძალვოდათ არმიასა და გვარდიაში სამხედრო სამსახური.[20] ხოლო დანარჩენი ოფიცრები არ დაითხოვეს გვარდიიდან, თუმცა დისციპლინარული სასჯელი დააკისრეს და ერთი-ორი კვირით „ჰაუპტვახტში" ჯდომა გამოუწერეს.[21] აღნიშნულ ფაქტს გამოეხმაურა მთავრობის თავმჯდომარე ნოე ჟორდანიაც. მთავრობის თავმჯდომარის მდივანი 13 აპრილს იუსტიციის მინისტრს წერდა: (სტილი დაცულია) „ამ გვარი მოქმედება სამხედრო პირთა ამ მეტად გართულებულ პოლიტიკურ პირობებში მთავრობის თავმჯდომარეს ყოვლად დაუშვებლად მიაჩნია და დამავალა გთხოვოთ რათა დაუყონებლივ დაინიშნოს სამხედრო გამომძიებელი და დამნაშავენი პასუხის გებაში მიცემული. შედეგი თქვენი განკარგულებისა გთხოვთ აცნობოთ მთავრობის თავმჯდომარეს".[22] წაყენებულმა ბრალდებამ აღაშფოთა გვარდიიდან „მგლის ბილეთით" გარიცხული ოფიცრები და ქაქუცა ჩოლოყაშვილის ხელმძღვანელობით დამფუძნებელი კრების სამხედრო კომისიის თავმჯდომარეს წერილი გაუგზავნეს. ოფიცრები წერდნენ, რომ გვარდიის შტაბის მიერ მათი დათხოვნის ბრძანებაში არ იყო ნათლად წარმოჩენილი ის გარემოებები და წინაპირობები, რაც მათ დათხოვნას წინ უძღოდა; ჩამოთვლილი იყო ცხენოსანი დივიზიონის მიერ ჩატარებული ყველა სამხედრო ოპერაცია. ისინი დასძენდნენ, რომ დივიზიონში სანიმუშო წესრიგი იყო როგორც ბრძოლის ველზე, ასევე მშვიდობიანობის პერიოდში. ჩამოყალიბებული იყო გულითადი ურთიერთობა უფროს-უმცროსობას შორის, მაგრამ მათი ურთიერთობა ვერანაირად ვერ აეწყო გვარდიის მთავარ შტაბთან. ამის მიზეზი კი იყო შემდეგი – უკანასკნელნი ოფიცერთა საზოგადოებას სრულ უნდობლობას უცხადებდნენ, რაც გამოიხატებოდა იმაში, რომ ოფიცერთა დათხოვნის ან დადანაშაულების დროს დივიზიონის ოფიცრობას არაფერს ეკითხებოდნენ, ასევე მათ აზრს არ ითვალისწინებდნენ კადრების შერჩევის დროსაც, ხოლო მთელი პასუხისმგებლობა დივიზიონის მომზადებისა მაინც ოფიცერთა კისერზე იყო. რაც შეეხება კონკრეტულ შემთხვევას, მათი თქმით, ამ ნაბიჯის გადადგმა ძა-

[20] სცსა. ფონდი №1970. აღწერა 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე 32. ფურც. 122.

[21] სცსა. ფონდი №1970. აღწერა 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე 32. ფურც. 122.

[22] სცსა. ფონდი №1970. აღწერა 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე 32. ფურც. 136.

ლიან მძიმე იყო, მაგრამ მათ პატაკების მიტანის შემდეგ უფროსს სთხოვეს შტაბისათვის მოეხსენებინა, რომ პოლიტიკური მომენტის სიმძიმიდან გამომდინარე ოფიცერთა დათხოვნა მომხდარიყო არა ერთიანად, არამედ „ახალ აფიცერთა სამსახურში ჩარიცხვის თანაბარ“. ასევე მათ განაცხადეს, რომ, თუ დივიზიონს ფრონტზე გალაშქრება მოუწევდა, ისინი დაუფიქრებლად წავიდოდნენ საომრად და დარჩებოდნენ დივიზიონში იქამდე, ვიდრე მშვიდობიანობის დადგომის შემდეგ მათი ჩანაცვლება არ მოხდებოდა ახალი ოფიცრებით.[23] ჩვენ არ შეგვიძლია რაიმე ვთქვათ იმის შესახებ, გადასცა თუ არა ოფიცერმა შენგელიამ გვარდიის მთავარ შტაბს ოფიცერთა პატაკთან ერთად მათი ზეპირი თხოვნა, რადგანაც ამაზე გვარდიის დოკუმენტები არაფერს გვეუბნება. შტაბის გადაწყვეტილება კი ცნობილია და ქაქუცასათვის განსაკუთრებით აღმაშფოთებელი გახდა შტაბის თხოვნა მთავრობისადმი მათთვის სამხედრო სამსახურის საერთოდ აკრძალვის შესახებ: (სტილი დაცულია) „ცხენოსან დივიზიონის აფიცრობა თავის დღეში არ დაეცემოდა ზნეობით ისე, რომ გაფიცვით ან სხვა რამე უმზგავსობით საფრთხეში ჩაეგდო მთავრობა, ეღალატა სამშობლოსათვის და მთელი ქვეყნის თვალში თავს ლაფი დაესხა. მაგრამ მთავარმა შტაბმა, სჩანს, სწორედ ასე შეხედა ჩვენგნით სამსახურიდან დათხოვნის სურვილის განცხადებას და ყურად არ იღო ჩვენი განცხადება დივიზიონის უფროსის მიერ მოხსენებული (უნდა იყოს დივიზიონის უფროსის მოვალეობის შემსრულებელი დ. ს.) გარდა ამისა მთავარ შტაბს დაუდგენია, როგორც ჩვენ ეს გამოგვეცხადა, რომ მთავრობის წინაშე აღძრას შუამდგომლობა, რათა მთავრობას გვარდიიდან დათხოვნილ აფიცრებს ჯარში სამსახურიც აღუკრძალოს. ეს არის უმძიმესი სასჯელი, რომელიც უდრის სისხლის სამართლის კანონებით გათვალისწინებულ მოქალაქეობრივ უფლების აყრას და ასეთი სასჯელის გაჩენა შეუძლია მხოლოდ სასამართლოს“.[24] ოფიცრები ითხოვდნენ სამხედრო სასამართლოს გაესამართლებინა ისინი მთელი სისასტიკით და სიმკაცრით და თუ დამნაშავეები გამოდგებოდნენ, მზად იყვნენ კანონის მთელი სიმკაცრით დასჯილიყვნენ. გამართლების შემთხვევაში კი გაფანტულიყო ის ჩრდილი, რაც გვარდიის შტაბის დადგენილებამ მიაყენა ამ ოფიცერთა ღირსებას, რადგან თვლიდნენ, რომ არანაირი

[23] სცსა. ფონდი №1970. აღწერა 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე 32. ფურც. 125-126.

[24] სცსა. ფონდი №1970. აღწერა 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე 32. ფურც. 126.

ბრალი არ მიუძღოდათ სამშობლოსა და მთავრობის წინაშე.[25]

დამფუძნებელი კრების სამხედრო კომისიამ 5 მაისს განიხილა გვარდიის ცხენოსანი დივიზიონის ოფიცერთა შუამდგომლობა და გვარდიის მთავარი შტაბის წევრს – რუბენ აუშტროვს – განმარტება მოსთხოვა. მას ახალი არაფერი არ უთქვამს და დასძინა, რომ შტაბმა გამოიტანა დასკვნა, რომ ეს თხოვნები კოლექტიური იყო და ეს მოხდა მძიმე სამხედრო პირობების დროს.[26] რატომ მოხდა ოფიცერთა სხვადახვა წესით დასჯა, აუშტროვს ამის შესახებ არაფერი უთქვამს. სამხედრო კომისიამ დაადგინა: „შუამდგომლობის ასლი გაეგზავნოს სახალხო გვარდიის მთავარ შტაბს. ეთხოვოს ამ საკითხის შესახებ განმარტება. ამის შემდეგ იქნას კომისიის მსჯელობა“.[27] შტაბს 8 მაისისათვის უნდა გაეკეთებინა განმარტება იმ გარემოებებისა და მიზეზების შესახებ, რომლის გამოც ოფიცრები დათხოვნილნი იყვნენ სამსახურიდან.[28] შტაბს არანაირი განმარტება არ გაუკეთებია, ამიტომ 10 მაისს დამფუძნებელი კრების სამხედრო კომისიამ თავიდან გაუგზავნა მოთხოვნა შტაბს, რათა 11 მაისამდე გაეკეთებინათ განმარტება.[29] მთავარმა შტაბმა, ოფიცრების განცხადებისა და ცხენოსანი დივიზიონის მეთაურის პატაკის[30] საფუძველზე, კიდევ ერთხელ განიხილა ეს საქმე და სამხედრო კომისიას მისწერა, რომ აღნიშნულ საკითხზე საკუთარ დადგენილებას არავითარ შემთხვევაში არ შეცვლიდა.[31] ამავდროულად დაიწყო გამოძიება, რასაც, როგორც ზემოთ ვნახეთ, ითხოვდა როგორც მთავრობის თავმჯდომარე ნოე ჟორდანია, ასევე თვითონ

[25] სცსა. ფონდი №1970. აღწერა 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე 32. ფურც. 126.

[26] სცსა. ფონდი №1833. აღწ. 1. საქმე 1079. ფურც. 21-22.

[27] სცსა. ფონდი №1833. აღწ. 1. საქმე 1079. ფურც. 22.

[28] სცსა. ფონდი №1970. აღწ. 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე. 32. ფურც. 127.

[29] სცსა. ფონდი №1970. აღწ. 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე. 32. ფურც.123 (საქმეში დოკუმენტების რიგითობა ამ ადგილას დარღვეულია, ამიტომ არის 5 მაისის დოკუმენტი 127-ე ფურცელზე, ხოლო 10 მაისისა – 123-ე ფურცელზე).

[30] ეს პატაკი ხელთ არ გვაქვს. ამ დროს დივიზიონში დაბრუნებული იყო მეთაური გიორგი ხიმშიაშვილი. როგორც ჩანს, იგი ოფიცრებს გამოექომაგა და შტაბს გადაწყვეტილების შეცვლა სთხოვა, როგორც ეს შტაბის დამფუძნებელი კრების სამხედრო კომისიისადმი მიწერილი წერილის კონტექსტიდან ჩანს.

[31] სცსა. ფონდი №1970. აღწ. 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე. 32. ფურც. 194 (აღნიშნულ დოკუმენტს უზის ორი თარიღი 10 (20?) აპრილი და მაისი (რიცხვი არ ჩანს), მაგრამ რადგან დოკუმენტი წარმოადგენს პასუხს დამფუძნებელი კრების სამხედრო კომისიის მოთხოვნაზე, იგი უნდა დავათარიღოთ არა უადრეს 11 მაისისა.

ოფიცრებიც. პირველ ივლისს სამხედრო პროკურორმა თბილისის მეორე უბნის სამხედრო გამომძიებელ თარხნიშვილს გადაუგზავნა ცხენოსან დივიზიონის ოფიცერთა საქმე, ამ უკანასკნელმა 3 ივლისს, გვარდიის შტაბის 6 აპრილის დადგენილებაში არსებული ინფორმაციის საფუძველზე დაადგინა, რომ ოფიცერთა ქმედებაში შეიძლება აღმოჩენილიყო ბოროტმოქმედების ნიშნები და საქმე მიიღო წარმოებაში წინასწარი გამოძიებისათვის.[32]

როგორ წარიმართა გამოძიება, უცნობია. სავარაუდოდ საქმეს მსვლელობა აღარ მისცემია. გვარდიის მთავრმა შტაბმა კი მალევე ოფიცერთა საქმეზე საკუთარი დადგენილება შეცვალა. 1920 წლის 31 აგვისტოს მთავარი შტაბის სხდომაზე ვალიკო ჯუღელმა განაცხადა, რომ დივიზიონიდან დათხოვნილ ოფიცერთაგან იყვნენ ისეთებიც, რომელთაც იმდენი დანაშაული არ ჩაუდენიათ რომ სამუდამოდ დათხოვნილები იყვნენ სამხედრო სამსახურიდან. მისი აზრით, ისინი საკმაოდ დაისაჯნენ როგორც ზნეობრივად, ისე მატერიალურადაც, ამიტომ მიზანშეწონილი და ზნეობრივად მისაღები იქნებოდა პერსონალურად განეხილათ ოფიცერთა საქმეები და, თუ შესაძლებელი იქნებოდა, ზოგიერთი მათგანი სასჯელიდგან გაეთავისუფლებინათ.[33] დივიზიონის მეთაურმა ხიმშიაშვილმა შტაბის წევრებს განუცხადა, რომ ოფიცრების ქმედება დაუკვირვებლობისა და გატაცების შედეგი იყო, ამიტომ ითხოვდა, რათა ყველა დათხოვნილი ოფიცერი „შეწყნარებული“ და „ნაპატიები“ ყოფილიყო.[34] ხიმშიაშვილს შეეწინააღმდეგა გვარდიის მთავარი შტაბის წევრი ხარაში და მოითხოვა, რომ ყველა ოფიცერზე შტაბს პერსონალურად ემსჯელა.[35] საბოლოოდ დაადგინეს: „წინააღმდეგ თავისი დადგენილებისა №132 მთავარი შტაბი ადგენს: ა) ყველა ის ოფიცრები, რომლებზედაც მთავარი შტაბის მიერ დადებული იყო დისციპლინარული სასჯელი, განთავისუფლებულ იქნენ ამ სასჯელისაგან. ბ) მთავარი შტაბი წინააღმდეგი არ არის მამულაიშვილის სამხედრო უწყებაში შესვლისა. რაც შეეხება დანარჩენ დათხოვნილ ოფიცრებს შტაბი იქონიებს მსჯელობას მათ შესახებ პერსონალურათ, თუ ისინი

[32] სცსა. ფონდი №1833. აღწ. 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე. 18. ფურც. 13.

[33] სცსა. ფონდი №1970. აღწ. 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე. 40. ფურც. 32-33.

[34] სცსა. ფონდი №1970. აღწ. 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე. 40. ფურც. 32-33.

[35] სცსა. ფონდი №1970. აღწ. 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე. 40. ფურც. 32-33.

შემოიტანენ სათანადო განცხადებას“.[36]

რას აკეთებდა ქაქუცა გვარდიიდან წასვლისა თუ გარიცხვის შემდეგ? ოფიცერ ნაკაშიძის ინფორმაციის მიხედვით, ის ბენია ჩხიკვიშვილს მიუწვევია აჭარაში განსაკუთრებულ მინდობილობათა ოფიცრის თანამდებობაზე.[37] მას ქაქუცასთვის უთქვამს: „აჭარაში უდიდესი გავლენა ბეგებსა აქვთ. ჩვენ მათთან გვიხდება საქმის დაჭერა. ბეგები სოციალისტებს არ ენდობიან. მათი ნდობის მოსაპოვებლად საჭიროა დავანახვოთ, რომ მთელი საქართველო გაერთიანებული არის. შენ დიდი გვარის კაცი ხარ და, ამ მხრივ, დიდ სამსახურს გაგვიწევ. ეროვნული და სახელმწიფო ინტერესები ამას მოითხოვენო“.[38] ქაქუცაც დათანხმებულა, მაგრამ ბათუმიდან ცხენოსან ლეგიონში დაბრუნება უთხოვია (ცხენოსანი ლეგიონი იყო რეგულარული არმიის შემადგენლობაში დ. ს.). თხოვნა სამხედრო სამინისტროში გადაუგზავნიათ და ლეგიონის ოფიცრები ელოდნენ ქაქუცას დანიშვნას[39]. ამ დროს კი საქართველოში საბჭოთა რუსეთის შეიარაღებული ძალები შემოიჭრნენ. ამ ომის დროს, როგორც ზემოთ ვნახეთ, ჩოლოყაშვილი გენერალ დავით ჭავჭავაძესთან ერთად დასავლეთ საქართველოში გააგზავნეს ახალი ცხენოსანი ნაწილების ჩამოსაყალიბებლად, ომის ბოლო პერიოდისათვის მათ შეძლეს ორი ესკადრონის შექმნა, რომელთაგანაც ერთ-ერთს ქაქუცა ჩაუდგა სათავეში.

მართალია ქაქუცა ჩოლოყაშვილმა ამ შენაერთებით ბრძოლაში ჩართვა იმ დროს მოახერხა, როდესაც ომის ბედი გადაწყვეტილი იყო, მაგრამ ის იყო ერთ-ერთი პირველი, ვინც სათავეში ჩაუდგა ქვეყანაში არსებულ ანტისაბჭოთა ძალებს.

ჩვენ ვეცადეთ მკითხველისათვის გაგვეცნო საქართველოს ეროვნული გმირის სამხედრო მოღვაწეობის ერთ-ერთი ყველაზე საინტერესო და შეუსწავლელი პერიოდი. თუმცა ეს მხოლოდ დასაწყისია, ქართველი მკითხველს უფრო მეტ ინფორმაცია ელის ქაქუცა ჩოლოყაშვილის, როგორც დამოუკიდებელი საქართველოს შეიარაღებული ძალების ოფიცრის, შესახებ.

---

[36] სცსა. ფონდი №1970. აღწ. 3 (ჰარვარდისა და ლევილის კოლექციიდან). საქმე. 40. ფურც. 33.
[37] ნ. ნაკაშიძე. ქაქუცა, გვ. 612
[38] ნ. ნაკაშიძე. ქაქუცა, გვ. 612
[39] ნ. ნაკაშიძე. ქაქუცა, გვ. 612

ქაქუცა ჩოლოყაშვილი

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ემიგრაციის მუზეუმი (გურამ შარაძის კერძო კოლექცია)

გვადრიის შტაბი

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ემიგრაციის მუზეუმი (გურამ შარაძის კერძო კოლექცია)

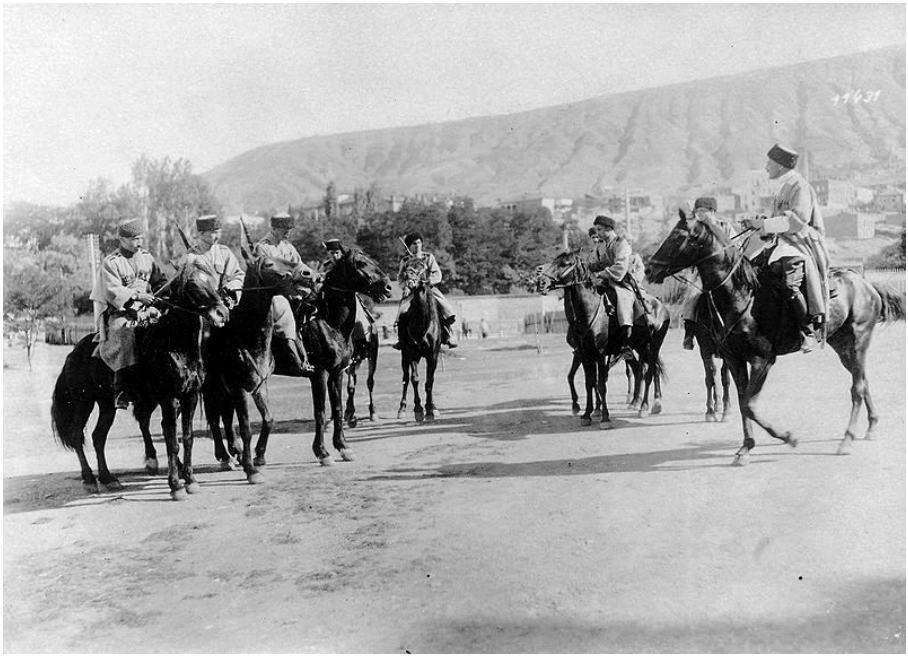

ქართველი კავალერისტები

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ქართული ემიგრაციის მუზეუმი (გურამ შარაძის კერძო კოლექცია)

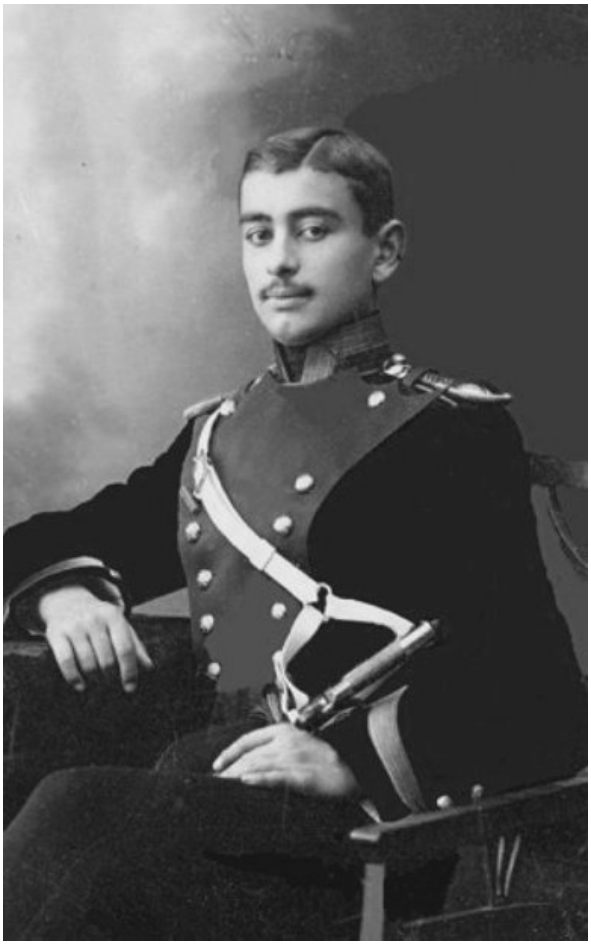

გიორგი (გოგი) ხიმშიაშვილი. ადრეული პერიოდი ფოტო.
© http://burusi.wordpress.com/history/gogi-khimshiashvili/

Dimitri Silakadze

UNKNOWN PAPER FROM THE MILITARY ACTIVITY OF KAIKHOSRO (KAKUTSA) CHOLOKASHVILI

Summary

The life and activity of the national hero of Georgia Kaikhosro (Kakutsa) Cholokashvili is mentioned in various historical works and comrades memoirs, where this person is considered as the head of Sworn Brothers' detachment ("Shepiculta Razmi") and the leader of anti-soviet uprising. It is also well known about his military merits on the Caucasian front during the World War I. Nevertheless there are few materials about his military activities among the armed forces of the Democratic Republic of Georgia (1918-1921). The unknown documents from the Central Historical Archive had revealed that from August 1918 to April 1920 he had been leading the first squadron unit of the peoples' Guards cavalry division. In spring 1920, Kakutsa Cholokashvili and other officers as well, wrote the report about their retirement from people's guard which turned out to be considered as a betrayal by the military staff. Furthermore, they asked the government to prohibit Kakutsa to enter in any kind of military service. According to Kakutsa's letter sent to the military commission of the Constituent Assembly, their retirement was a protest against an arrest of treasurer of this squadroon. Staff of the guard started the preliminary investigation and only several months later they changed their minds. This meant that if this officers would desire to enter the military service, it would be discussed as individual case. Comrade-officer Nakashidze informs us that Kakutsa Cholokashvili himself attempted to enter the regular cavalry legion. In 1921 the Soviet Russia – Georgian war was lunched and Kakutsa with General Chavchavadze was sent to the West Georgia to form new cavalry legions. At the final stage of war, he had been leading new squadron. In this way, we have tried out to inform reader about the interesting and unknown facts from the military activity of the national hero of Georgia.